

Nr 67.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1927 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning rörande möjligheten att upplåta ecklesiastisk jord medelst tryggad besittningsrätt.

(2:a avd.)

I två likalydande, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nr 66 i första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 111 i andra kammaren av herr *Sköld m. fl.*, har hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t vid vidtagande av den av riksdagen i sin skrivelse 142/1924 begärda utredningen måtte i första hand skyndsamt låta undersöka möjligheten av att i avvaktan på vidare utredning upplåtelse av den ecklesiastiska jorden till självständiga mindre jordbruk må kunna ske medelst tryggad besittningsrätt samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill undersökningen kan föranleda.

Beträffande de skäl, som åberopas såsom stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Såsom i motionerna erinras, har frågan om beredande av ökade möjligheter till upplåtelser av den ecklesiastiska jorden till mindre jordbruk länge varit föremål för uppmärksamhet och även utgjort ämne för åtskilliga hänvändelser från riksdagen till Kungl. Maj:t. I den av motionärerna närmast åberopade skrivelsen av 1924 års riksdag (nr 142) anhöll riksdagen i anledning av väckta motioner (I: 131 och II: 281) i enlighet med hemställan av jordbruksutskottet (nr 23), att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastisk jord till smärre jordbruk och egna hem samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas. Till stöd för denna hemställan anförde jordbruksutskottet bland annat följande.

»Då utskottet alltså går att föreslå förnyad framställning i ämnet till Kungl. Maj:t, har utskottet ingalunda förbisett de svårigheter, som på sätt ovan nämnts föreligga beträffande lösningen av frågan. Enligt utskottets mening kräver emellertid dess stora betydelse från det allmännas synpunkt, att berörda svårigheter övervinnas.

Vad först beträffar statens intresse av att främja upplåtelser av egna hem och självständiga mindre jordbruk, torde i detta sammanhang vara tillräckligt att hänvisa till de talrika initiativ, som i sådant avseende under senare åren framkommit och om vilkas berättigande i stort sett enighet torde råda. Vad i 1920 års omförmälda riksdagsskrivelse härutinnan anförts finner utskottet äga ökad giltighet. Det är härvid ock att beakta, att den

ecklesiastika jordens belägenhet och beskaffenhet i övrigt gör den särdeles lämplig för upplåtelse till egna hem och mindre jordbruk. Den är nämligen i allmänhet väl belägen med avseende å kommunikationer och avsättningsmöjligheter och i regel ur jordbrukssynpunkt av synnerligen god beskaffenhet. Möjligheterna för egnahemsbyggare att ekonomiskt utnyttja från sådan jord försålda lägenheter och bärga sig på dem torde därför i allmänhet bliva jämförelsevis goda.

Vidare anser sig utskottet böra erinra om vad i samma skrivelse anförts angående de högst otillfredsställande förhållanden, som på grund av stadgandet i 1910 års ecklesiastika boställsordning och 1911 års arrendeförordning uppstått i avseende å ifrågavarande boställens skötsel och det tillstånd i avseende å byggnader och hävd, vari de till stor del befinna sig, missförhållanden, som under de senare åren genom de påbudna korttidsarrendena blivit alltmera skärpta. Även där skötseln är tillfredsställande, föreligger i många fall det missförhållandet, att på grund av den utav synerätten fastställda stora nybyggnadsskyldigheten å bostället avkastningen av detsamma under lång framtid kommer att tagas i anspråk för amorteringen av byggnadskostnaderna. Även om de ändringar i gällande författningar, som i arrendesakkunnigas förenämnda betänkande angående det ecklesiastika arrendeväsendet föreslagits till förhindrande av att dylika olägenheter i framtiden uppstå, skulle bliva genomförda, lärer någon fullständig rättelse beträffande de föreliggande missförhållandena därigenom knappast kunna åstadkommas. I många fall torde otvivelaktigt visa sig förmånligare, att en försäljning av dylika boställen äger rum. Med hänsyn till vad här anförts torde visserligen i första hand böra ifrågakomma upplåtelser från löneboställen, beträffande vilka av ovanberörda orsaker en dylik disposition synes vara den ekonomiskt bästa utvägen. Emellertid bör — såsom ock motionärerna avsett — jämväl annan ecklesiastisk jord kunna tagas i anspråk för tillgodoseende av det ändamål, varom i förevarande motioner är fråga. Beträffande nu ifrågasatta upplåtelser torde i huvudsak kunna läggas till grund liknande principer med dem, som i motsvarande avseenden gälla eller komma att gälla beträffande kronans domäner.

På sätt kyrkofondskommittén framhållit i sitt förut omförmälda utlåtande över motionerna vid 1920 års riksdag och såsom jämväl i motiveringen till sistnämnda års riksdags skrivelse antytts, måste en utredning i ämnet avse, förutom formerna för och omfattningen av ifrågavarande åtgärder jämväl spörsmålet, vilken inverkan densamma komme att hava å de mångskiftande intressen av ekonomisk och annan art, som äro knutna vid denna jord, samt på vad sätt dessa må kunna tillgodoses och erhålla fullt vederlag. I sammanhang härmed uppställer sig frågan, huru genom försäljning inflytande medel böra placeras. Denna placering måste givetvis ske på ett för avkastningen fullt betryggande sätt och med iakttagande av, att tillgångarnas realvärde bibehålles för framtiden. Från denna synpunkt synas vissa skäl tala för att de inflytande medlen efter hand som tillfälle därtill erbjuder sig placeras i skogbärande mark — en tanke, som fastän i annat sammanhang även framförts av kyrkofondskommittén. Likaså bör vid utredningen, på sätt i riksdagens omförmälda skrivelse antytts, uppmärksammas de hänsyn, som måste tagas till församlingarnas eventuella äganderättsanspråk beträffande ifrågavarande boställen, samt därtill att avhållande icke bör äga rum till förfång för ett rationellt utnyttjande av värdefulla skogsmarker, som finnas å många av dessa egendomar.

Av det anförda framgår, att en allsidig och ingående utredning bör föregå

såsom underlag för de åtgärder, vilka här ifrågasättas. I likhet med motionärerna anser även utskottet synnerligen angeläget, att förslag i ämnet — vilket förslag även torde erfordra kyrkomötets gillande — snarast möjligt måtte bliva för riksdagen framlagt; och utskottet finner sig fördenskull böra såsom ett önskemål uttala, att den ifrågasatta utredningen måtte bliva med skyndsamhet utförd. Det torde emellertid böra framhållas, att den nu begärda utredningen icke bör få utgöra hinder för vidtagande med anledning av arrendesakkunnigas förslag av de förbättringar i sättet för tillgodogörandet och skötseln av dessa egendomar, som anses nödiga och möjliga med det nuvarande dispositionssättet av desamma.

Såsom framgår av det ovan återgivna samt jordbruksutskottets omförmälda utlåtande i övrigt har denna utredning icke bundits vid någon särskild upplåtelseform.

Såsom även av motionärerna beröres ha bestämmelserna rörande upplåtelser från ecklesiastik jord numera i vissa avseenden undergått förändring. Tidigare fanns såsom bekant icke annan möjlighet till utbyte eller försäljning av ecklesiastik jord, än den i § 62 av boställsordningen stadgade, innebärande i huvudsak, att om prästgård vore olämpligt belägen eller på grund av särskilda omständigheter boställe eller del därav ej kunde för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig avgift utarrenderas, finge boställe eller del, varom nu är sagt, efter Konungens beprövande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas. I praktiken hade denna bestämmelse visat sig nära nog betydelselös. I anledning närmast av särskilda framställningar av riksdagen, senast år 1925, framkom till 1926 års riksdag förslag till bestämmelser om möjlighet till friköp av lägenheter å kyrklig jord m. m., vilka bestämmelser, sedan de av riksdagen antagits och vunnit kyrkomötets samtycke, numera utfärdats i lagen den 4 januari 1927 (Sv. förf.-saml. nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt. Lagen innebär beredande av möjlighet till friköp av lägenhet, motsvarande närmast den rätt, som stadgas i den s. k. ensittarlagen, samt en utvidgning av de gamla bestämmelserna i 62 § boställsordningen — vilka flyttats in i lagen — så, att försäljning eller byte av kyrklig jord även må kunna äga rum, där jorden till följd av belägenhet i eller invid stad eller annan ort med tätare bebyggelse eller grannskap till större industriell anläggning med synnerlig fördel kan styckas till tomter. Slutligen kan efter Konungens beprövande upplåtelse under tomträtt äga rum å område, som i stadgad ordning blivit planlagt för bebyggande.

För belysande av den ecklesiastika jordfrågans innebörd torde här ur departementschefens anförande till statsrådsprotokollet vid framläggande av sistberörda lagförslag (prop. 197:1926) följande kunna återgivas:

»Innan jag går att yttra mig angående den allmänna anordningen av en lagstiftning i syfte att bereda ökade möjligheter för lägenhetshavare å kyrklig jord att förvärva det område, varå de skapat sina hem, ber jag

att få bringa i erinran, att denna fråga i själva verket endast utgör en mindre del av det stora komplex av spörsmål, som redan ställts på dagordningen och som med en gängse term pläga sammanfattas under beteckningen »den ecklesiastiska jordfrågan».

Såväl genom förslag av åtskilliga sakkunnigberedningar som genom flera av riksdagen till Kungl. Maj:t under de senare åren gjorda hänvändelser har problemet om den ecklesiastiska jordens — och då i främsta rummet prästlönejordens — ändamålsenligaste förvaltning och disposition bringats fram i förgrunden. Diskussionen om detta problem — vilket icke minst till följd av den egenartade mellanställning mellan *statlig* och *kyrkligt-kommunal* egendom, som den kyrkliga jorden historiskt och ännu faktiskt intager, visat sig såväl från rättsliga som praktiska synpunkter alldeles särskilt invecklat och svårlöst — har förts fram från skilda utgångspunkter. Jag erinrar sålunda, å ena sidan, om de mångahanda förslag och överväganden rörande detta spörsmål, som framkommit i eller i anslutning till de s. k. ecklesiastiska arrendesakkunnigas och kyrkofondskommitténs år 1923 avlämnade betänkanden och vilka förslag huvudsakligen avsågo åtgärder i syfte att öka den kyrkliga jordens avkastning. Å andra sidan har av riksdagen i skrivelser till Kungl. Maj:t åren 1920, 1923 och 1924 påkallats utredning rörande vidgade möjligheter för den ecklesiastiska jordens ianspråktagande för jordsociala syften dels genom styckning och upplåtelse för *nybildning* av smärre men självständiga jordbruk och egna hem, dels genom underlättande av avsöndring av mark för *nya* bostadsbosättningar å sådan jord. Vad prästlönejorden beträffar kompliceras de här nämnda, redan i sig själva synnerligen svårlösta problemen ytterligare genom det sammanhang, som föreligger mellan dessa problem, å ena sidan, och, å den andra, de grunder, varefter en förestående ny lagstiftning rörande det prästerliga avlöningsväsendet kan tänkas bliva utformad.»

Motionernas innebörd.

I avsikt att undgå vissa av de svårigheter, som ansetts förbundna med en upplåtelse av ecklesiastisk jord under äganderätt och härigenom möjliggöra ett snabbare tillgodoseende av syftemålet med 1924 års riksdags förenämnda skrivelse nr 142, har i förevarande motioner ifrågasatts, att den i sagda skrivelse begärda utredningen måtte i första hand inriktas på att undersöka möjligheten av att, i avvaktan på vidare utredning, upplåta den ecklesiastiska jorden till självständiga mindre jordbruk under tryggad besittningsrätt.

Kungl. Maj:ts beslut den 22 april 1927 ang. utredning av den ecklesiastiska jordfrågan.

Genom beslut den 22 april 1927 (se Post- och inrikestidningar den 25 april 1925) har Kungl. Maj:t nu bemyndigat chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga för att biträda med utredning av frågan rörande nya grunder för lagstiftningen om prästerskapets avlöning samt dispositionen och förvaltningen av prästlönejorden. Departementschefen har jämväl bemyndigats uppdraga åt de sakkunniga att skyndsamt verkställa den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten att upplåta ecklesiastisk jord till smärre jordbruk och egna hem *samt därvid tillika undersöka lämpligheten av en upplåtelse under stadgad besittningsrätt*. I motiveringen beröres såväl riksdagens olika skrivelser i ämnet som ock de här förevarande motionerna. Vidare anföres följande:

»Vid en utredning av spørsmålet om lämpligaste sättet för förvaltningen av den ecklesiastika jorden träder med nödvändighet i förgrunden frågan om försäljning i större omfattning av dessa boställsfastigheter eller deras upplåtande under den ena eller andra formen av tryggad besittningsrätt. Men alldeles oavsett detta samband med det stora lönelagstiftningsproblemet är det enligt min mening nödvändigt att omedelbart upptaga till behandling de framställningar, som innefattas i förut berörda tre riksdagsskrivelser. Det synes mig nämligen, som om de synpunkter av social natur, varåt sagda skrivelser giva uttryck, skulle vara så vägande och det behov, det här gäller att tillfredsställa, vara så starkt, att något ytterligare uppskov med denna utredning icke kan försvaras. Ehuru jag villigt erkänner de svårigheter, som måste uppstå, därest denna s. k. jordsociala fråga behandlas särskilt för sig, innan grunderna för den nya löne- och boställslagstiftningen blivit fastslagna, anser jag det därför vara nödigt, att de av riksdagen gjorda framställningarna upptagas till behandling redan på ett mycket tidigt stadium av den stora utredning, som på detta område måste verkställas. I detta sammanhang vill jag framhålla, att det enligt min mening ingalunda kan anses säkert, att ett tillgodoseende av här ifrågavarande behov genom vidgade möjligheter till försäljning av ecklesiastisk jord i anslutning till nuvarande lagstiftning på detta område, kommer att möta större svårigheter än samma behovs tillgodoseende genom upplåtelse under åborätt eller annan form av s. k. tryggad besittningsrätt.»

Såsom framgår av det föregående har Kungl. Maj:t — med beaktande jämväl av de förevarande motionerna — redan igångsatt skyndsamt utredning i det här begärda hänseendet. Då riksdagens medverkan därutinnan alltså icke nu är erforderlig, får utskottet hemställa,

Utskottet.

att förevarande motioner I:66 och II:111 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 maj 1927.

På jordbruksutskottets vägnar:

O. NILSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Boberg, Tjällgren, Norin, Gabrielsson* och *Andersson* i Fältenborg; samt

från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Tänga, *Johansson* i Uppmälby, *Pettersson* i Bjälbo, *Andersson* i Grimbo, *Björk* och *Lorichs*.